

L'EXPERIÈNCIA EUROPEA DEL MUSEU DEL CALÇAT D'INCA: EL RECONeixEMENT D'UNA TRANSFORMACIÓ A LA MUSEOLOGIA SOCIAL

Aina Ferrero Horrach

Museu del Calçat i de la Indústria. Universitat de les Illes Balears.
ana.fhorrach@gmail.com

Paraules clau: Museu del Calçat i de la Indústria, patrimoni industrial, socio-museologia, participació comunitària, EMYA Award, Silletto Prize.

Resum. *El Museu del Calçat d'Inca ha experimentat un procés de transformació des d'una concepció tradicional a l'aplicació dels postulats de la museologia social. L'any 2022 el Museu rep el premi Silletto en els European Museum of The Year Awards celebrats a Estònia, en els quals es reconeix el seu treball social i d'implicació amb la comunitat. Aquesta comunicació descriu el procés de participació en aquests premis promulgats per l'European Museum Forum i el Consell d'Europa, i les conseqüències directes d'aquesta experiència per al Museu i per a la ciutat, tals com un gran increment del nombre de visitants.*

Key words: Museum of Footwear and Industry, Industrial Heritage, Sociomuseology, Community Participation, EMYA Award, Silletto Prize

Abstract. *The Museum of Footwear and Industry has undergone a transformation process from a traditional conception to the application of the postulates of Social Museology. In 2022, the Museum receives the Silletto award at the European Museum of The Year Awards held in Estonia, in which its social work and involvement with the community is recognized. This communication describes the process of participating in these awards promulgated by the European Museum Forum and the Council of Europe, and the direct consequences of this experience for the Museum and the city, such as a large increase in the number of visitors.*

1. UN NOU MUSEU PER A UNA NOVA SOCIETAT: LA INTRODUCCIÓ DE LA MUSEOLOGIA SOCIAL AL TERRITORI

La institució museística ha experimentat un canvi transcendental en el transcurs de les darreres dècades. Des l'edifici mausoleu elitista i autoritari utilitzat per deixar morir els objectes entre els seus murs a la institució oberta, canviant, participativa i fomentada en el territori, els museus han viscut un procés de transformació obligat, entre d'altres, per la necessitat de justificar la seva existència en la societat actual. En aquest procés de "des-sacralització" s'ha fet imprescindible construir una mena de pont imaginari entre el museu i el seu públic (Falk, 2012, p. 317).

La història del Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca encaixa bé en aquest canvi de mentalitat. La seva història és la d'una transformació; la història d'un museu que, tot i haver estat desitjat i promogut per instàncies locals dècades enrere, justament va ser inaugurat en un moment molt sensible per a la població local, amb la crisi del sector del calçat i el tancament de nombroses fàbriques.

Amb l'objectiu de presentar el Museu com un aliat de la comunitat i no com un mausoleu on deixar morir els objectes donats o cedits rere el tancament de les empreses de la zona, en els darrers anys s'ha duit a terme un intens treball per transformar-lo des dels postulats de la museologia social (també anomenada sociomuseologia).

Segons Francisca Hernández, experta museòloga, la sociomuseologia és:

"una ciència eminentment pràctica, el coneixement de la qual sorgeix dins de la comunitat que s'obre a una dimensió de recerca-acció, amb el propòsit de centrar-se en les memòries socials, els objectes, el patrimoni heretat i els territoris. En reflexionar-hi, la Sociomuseologia pretén transformar-los mitjançant la construcció d'un procés museològic que condueix a la conscienciació que cal implicar-se personalment i comunitàriament per canviar la realitat que ens envolta. La Sociomuseologia no mira la realitat des del museu, sinó que és l'anàlisi d'aquesta realitat la que porta endinsar-se al museu canviant-lo i propiciant la consciència crítica a través de la participació activa de la comunitat. La comunitat esdevé subjecte actiu, creatiu i dialogant en acceptar l'opinió i l'experiència dels altres. En conseqüència, l'objectiu de la Sociomuseologia no pot ser altre que crear una consciència crítica que faci possible arribar a una acció transformadora de la realitat" (Hernández, 2012: p. 23).

La importància de la sociomuseologia es pot apreciar en el creixent nombre d'autors que han fet aportacions en la matèria des de les darreres dècades del segle XX. Fernando Santos Neves, Mario Moutinho, Mario Chagas, Pereira Leite o Henriksen i Frøyland en àmbit internacional, i Navajas i González, Puiggròs i Hernández, en àmbit espanyol, han teoritzat sobre la construcció de significat amb la comunitat des de la sociomuseologia.

Però aquest canvi en la concepció dels museus en l'actualitat data d'anys enrere. De fet, els corrents vinculats a la sociomuseologia han significat per al camp d'estudi una revisió dels principis de la nova museologia i la museologia crítica, sorgides en les dècades dels 60 i 70 per superar la idea del museu decimonònic tradicional. Aquests corrents pioners en la defensa de la necessitat de transformació del paper dels museus en la societat han estat teoritzats per autors que avui en dia s'han convertit en grans referents dins la història recent de la museologia; es tracta de Georges-Henri Rivière, Hugues de Varine-Bohan –especialment vinculats als ecomuseus–, Pierre Mayrand, René Rivard o Duncan Cameron per a la nova museologia; i Carol Duncan, Allan Wallach, Jo-Anne Berelowitz, Maurice Berger, Shelley Ruth Butler i Anthony Alan Shelton per a la museologia crítica. Tots aquests autors han treballat sobre la base de la crisi de la institució vuitcentista, els condicionants del consum cultural en museus i els efectes de la democratització cultural.

En definitiva, des dels anys 60 del segle XX, els diferents corrents museològics sorgits amb la voluntat de ser un revulsiu respecte al museu tradicional han anat aprofundint en la necessitat de vincular els museus amb la perspectiva social, des de diferents punts de vista. La sociomuseologia en concret, definida per Mario Moutinho com una hereva de la nova museologia, ha nascut per donar resposta a les necessitats de les societats contemporànies i adaptar els postulats de la citada nova museologia als del segle XXI (Moutinho, 2007, citat a Hernández 2012: 22). De fet, per a Pereira, la sociomuseologia és una "museologia alternativa involucrada en els processos de globalització com a instrument d'acció social, per a totes les persones com a subjectes d'un diàleg amb els seus objectes patrimonials", per això la museologia social afavoreix l'aparició d'una "multitud de narratives ben diferenciades de les narracions tradicionals" (Pereira, 2012: p. 43).

En qualsevol cas, la comunitat esdevé la protagonista en el canvi de concepció dels museus del segle XXI. En l'àmbit que ens ocupa, el Museu del Calçat d'Inca ha emprès, des de l'any 2016, diversos projectes en els quals es fa palesa aquesta voluntat social: des del disseny de la nova museografia de l'exposició permanent –inaugurada a finals del 2018–, la programació d'activitats –moltes d'elles intergeneracionals–, catalogacions col·lectives, projectes socioeducatius, l'elaboració dels recursos de mediació per relatar

la seva pròpia història, a la implicació en exposicions temporals, els participants de les quals són alhora educadors, mediadors i visitants, i experimenten una relació afectiva amb el Museu.

D'entre totes elles, es poden destacar algunes iniciatives com l'enregistrament de documentals, en els quals la comunitat exerceix un rol principal (*Els sons de la memòria*, 2016; *Les dones de la indústria*, 2017; *La màgia del calçat*, 2018; *Puntades d'esperança*, 2020), la programació de cinefòrums, la reunió periòdica de retrobament de la comunitat sabatera anomenada "Peça del mes", el projecte "Un objecte, tres visions: museu virtual d'integració" (2021), el concurs escolar de relats breus per donar vida i nom a la mascota del Museu, el disseny d'exposicions temporals en què es demana la interactuació directa del visitant ("Rere la fotografia", 2019; "Comunitat", 2020; "Allà on les coses es fan com sempre", 2022), etc.

A més, en els darrers anys s'ha fet una feina molt important per tal de connectar amb els diferents col·lectius i associacions del barri, i s'han duit a terme projectes en col·laboració amb associacions de gent gran de la zona, persones immigrants, el Departament de Salut Mental de l'Hospital d'Inca, i amb Esment, organització amb la qual s'ha emprès el projecte "Esment Guies". Aquest és un projecte d'ocupació actiu per a la comunitat que forma el col·lectiu Esment, de persones amb discapacitat intel·lectual, en el qual se cerca formar els seus integrants al mateix temps que ofereixen un servei de dinamització i participació en la seva comunitat (Esment, s. d.).

Per altra banda, una fita important assolida pel Museu ha estat la signatura del Conveni amb AFACA (l'Associació de Fabricants i Auxiliars de Calçat de Mallorca) l'any 2018, ja que ha simbolitzat el suport dels fabricants de calçat de la zona al projecte del Museu. Aquell mateix any, a més, es va signar un acord de col·laboració amb Camper, Lottusse, Viva Hotels, Ingrama i Caixa Colònia, totes elles empreses i organitzacions arrelades a Inca.

Però el Museu inquer no ha estat l'únic, dins l'àmbit mallorquí, que ha experimentat una transformació respecte a la seva relació amb el públic. D'entre els museus de l'illa, destaca el Museu d'Història de Manacor, que fa anys que treballa de manera activa amb la seva comunitat. De fet, el museu manacorí ha desenvolupat una tasca de proximitat amb el seu entorn i ha estat un dels primers museus mallorquins a comptar amb una Associació d'Amics del Museu i a iniciar un programa integral d'accessibilitat per poder apropar-se a diversos col·lectius amb vulnerabilitat social (Museu de Manacor, s. d.).

Per altra banda, el Museu Marítim de Mallorca ha emprès una renovació del seu discurs expositiu a partir de la participació de diversos agents, en el que des de la institució anomenen “un viatge col·lectiu”.

"Des del museu no entendríem aquesta aventura, tirar endavant un museu, sense la participació dels agents que han treballat durant tants anys –i segueixen treballant– per recuperar aquest patrimoni ric. Per això, des del novembre de 2018, hem obert diferents processos participatius i de transparència que ens han servit per compartir aquest projecte amb la comunitat, per fer-la partícip, per aprendre'n" (Museu Marítim de Mallorca, s. d.).

De fet, programes empresos com “Una xarxa de desitjos” han tengut com a propòsit “escoltar els anhels dels mallorquins i les mallorquines entorn al Museu Marítim de Mallorca”, i durant tres mesos van recollir desitjos de la ciutadania, en els quals es va fer palesa la convicció dels participants en la necessitat de salvaguardar el seu patrimoni i la consciència envers la sostenibilitat, i va establir un pont de diàleg entre institució i població per tal de “construir-se, créixer i desenvolupar-se plegats” (Museu Marítim de Mallorca, s. d.).

Sempre dintre del marc de la participació i l'arrelament amb l'entorn, però aquesta vegada des de la perspectiva específica de l'educació, altres museus mallorquins com Es Baluard han duit a terme programes educatius a llarg termini amb els centres escolars del seu barri. En aquests programes, en els quals es presta especial atenció a la formació del professorat, es plantegen projectes interdisciplinaris per reflexionar sobre el territori “a partir de les eines que aporten les pràctiques artístiques contemporànies”. Un d'ells va ser “Cartografiem-nos”, desenvolupat entre 2006 i 2014, amb què es va treballar la visió crítica de l'entorn natural i urbà del barri en el qual s'ubicava el centre escolar. L'èxit d'aquest programa va ser reconegut per la Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació de la Universitat de Girona com un dels programes educatius més innovadors de l'Estat (Es Baluard, s. d.).

En resum, els museus del segle XXI han entès que la seva supervivència passa per concebre unes institucions properes a les seves comunitats en les quals el coneixement ja no és ostentat de manera autoritària per part d'aquests, sinó que passa a ser un procés participatiu en col·laboració amb la seva comunitat, que ja no és entesa com un usuari passiu, sinó com un agent actiu, tal com quedava reflectit en la darrera definició de *museu* proposada per l'ICOM i aprovada a l'agost del 2022 a Praga:

"Un museu és una institució sense ànim de lucre, permanent i al servei de la societat, que investiga, col·lecciona, conserva, interpreta i exhibeix el patrimoni material i immaterial. Oberts al públic, accessibles i inclusivament, els museus fomenten la diversitat i la sostenibilitat. Amb la participació de les comunitats, els museus operen i comuniquen èticament i professionalment, oferint experiències variades per a l'educació, el gaudi, la reflexió i l'intercanvi de coneixements" (ICOM, 2022).

I és que, com diria Tomislav Sola, el museu és per a la comunitat, o no és (Sola, a Ramos i Medina, 2006, p. 168), i afortunadament a Mallorca la implementació de la sociomuseologia ja és una realitat a molts de museus.

2. L'EUROPEAN MUSEUM OF THE YEAR AWARD

L'esmentat procés de transformació dels museus no és una tasca fàcil. Implica, abans de res, un canvi de mentalitat per part dels professionals que els integren i un canvi de percepció de la institució mateixa per part de la societat (Watson, 2007: p. 3). Per aquest motiu, l'esforç per part dels agents implicats ha originat el sorgiment de reconeixements a nivell internacional que cerquen motivar les institucions museístiques a emprendre aquest procés de redefinició. Una d'aquestes iniciatives és el premi al Museu Europeu de l'Any: European Museum of The Year Awards, organitzat per l'European Museum Forum (EMF) i el Consell d'Europa.

El premi al Millor Museu Europeu de l'Any va ser fundat l'any 1977 pel periodista i museòleg Kenneth Hudson, i pel pioner dels estudis culturals Richard Hoggart, amb l'objectiu de donar suport, encoratjar, premiar i mostrar l'excel·lència i la innovació en l'àmbit dels museus, especialment en les àrees conceptualitzades per Kenneth Hudson com a *públic quality*.

Així doncs, tal com s'explica des de la mateixa organització, EMF/EMYA es dedica a:

"Promoure l'excel·lència en innovació i qualitat pública en la pràctica dels museus, fomentant el treball en xarxa i l'intercanvi d'idees i les millors pràctiques sostenibles dins del sector. EMF/EMYA treballa dins d'un marc global de compromís amb la ciutadania, la democràcia i els drets humans, amb la sostenibilitat i per crear ponts entre cultures i fronteres socials i polítiques. Els diferents premis dins de l'esquema EMYA reflecteixen, representen i emfatitzen diferents aspectes i dimensions d'aquests valors" (EMYA, s. d.).

Quant al procés de valoració, es tracta d'un procediment "altament estructurat" que garanteix la capacitat de "discernir la qualitat, la innovació i la creativitat a través de les grans diferències d'escala, finançament, obligacions i contextos dels museus a Europa" (EMYA, s. d.). En l'actualitat aquests premis, que engloben diverses categories, es consideren els més importants en l'àmbit museològic europeu (Brown, 2018).

Aquest prestigiós premi es concedeix segons les recomanacions del jurat EMYA, del Comitè de Cultura, Ciència i Educació del Consell d'Europa, a un museu – obligatòriament renovat– que posi un èmfasi especial en una presentació clarament entenedora d'una perspectiva europea i de la interacció entre els locals i altres identitats europees. A més, es valora la feina feta en temes de rellevància europea i adherint-se a valors i prioritats clau de democràcia, drets humans, tolerància i diàleg intercultural, establint ponts entre cultures i fomentant la superació de fronteres socials i polítiques.

Així doncs, aquest premi s'atorga a un museu ampliat o modernitzat en els darrers tres anys, que contribueixi de manera directa a atreure un públic ampli, a satisfer els seus visitants amb un ambient únic, una interpretació i una presentació imaginatives, un enfocament creatiu de l'educació i fomentant la responsabilitat social (European Museum Forum, 2022d).

El procés de valoració, que inclou visites a fins a 30 museus, culmina amb una conferència anual amb la participació d'uns 300 professionals de diferents museus destacats, en la qual els candidats presenten les seves institucions, s'anuncien els guanyadors i es debaten els valors subjacents i les idees innovadores a l'Europa en l'àmbit dels museus (European Museum Forum, 2022d).

I és que el programa de premis EMYA respon als canvis socials a llarg termini, així com als problemes socials urgents actuals, i reflecteix els reptes, les obligacions i les oportunitats que els museus tenen cara al segle XXI. Aquesta perspectiva política implícita en la necessitat de reflectir les inquietuds socials contemporànies es veu clarament en l'edició de l'any 2022, quan, amb motiu de la invasió russa a Ucraïna, l'organització dels EMYA es va veure obligada a emetre un comunicat en el qual es deixava clar el rebuig de la comunitat museística a la guerra de Rússia:

"The European Museum Forum (EMF)/European Museum of the Year Award (EMYA) is, as are other cultural organisations across the world, deeply concerned and distressed by the attack of the Russian Federation's army on civilians and civic institutions in Ukraine.

Since the 1970s the EMF/EMYA has worked to connect cultures and to bridge social and political borders based on the values of citizenship, democracy and human rights. During this time EMYA has welcomed museum candidates and selected prize winners from all areas of Europe.

However, bearing in mind the recent events, it is with much regret that we now see it as necessary to temporarily suspend our, up to now fruitful and constructive, collaboration with Russian museums and museum professionals and their involvement in the awards, until the hostilities waged on Ukraine are deescalated and an acceptable solution negotiated.

EMF/EMYA is also working to find ways to lend positive support to museums and colleagues in Ukraine.

In practice the sanctions will mean that

- Unless an acceptable solution is found by the application deadline of 01.04.22, no applications from Russian museums will be accepted or included for the EMYA 2023 competition
- Unless an acceptable solution is found by 01.05.22, no Russian judge, NCs or trustee will participate in the EMYA 2023 competition or other EMF activities
- Unless an acceptable solution is found by 01.05.22, no Russian museum candidates or other representatives from Russia will be participating in the EMYA 2022 annual conference and award ceremony at the ENM in May 2022.

In this extremely difficult situation we hope to keep our sanctions transparent and future-oriented, rather than retroactive and punitive, knowing full well that we are imposing sanctions on friends and colleagues who are not responsible for the current situation."

Per tant, mentre la invasió militar russa d'Ucraïna estigués en curs, l'organització decidí que els tres museus russos nominats que formaven part del fullet dels candidats no es presentarien a Tartu, ja que s'inclouen a les sancions del Fòrum Europeu dels Museus, que entraren en vigor l'1 de maig de 2022, i així l'EMYA 2022 s'esdevindria sense la participació de museus candidats i professionals de Rússia, i sense la possibilitat que es presentassin a la candidatura de l'EMYA 2023.

3. LA PARTICIPACIÓ DEL MUSEU DEL CALÇAT A L'EMYA 2022

3.1. La comunitat en el procés

Per tal de reconèixer la feina feta per la comunitat en el Museu i visibilitzar la institució, es decidí, per part del Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca, participar en els European Museum of The Year Awards (EMYA 2022).

El procés de participació en els EMYA 2022 començà amb la presentació de la candidatura del Museu el maig de 2021, que implicava l'elaboració d'un projecte en què s'havien de descriure, de manera detallada, els aspectes que el jurat havia de valorar. Així doncs, a part de proporcionar dades relatives als aspectes més tècnics (nom, adreça, correu, pàgina web, telèfon, presència del Museu a les xarxes socials, àmbit de la col·lecció, nombre d'objectes, estat de conservació, titularitat, pressupost, hores d'obertura, dimensió de l'espai, serveis oferts, etc.), es demanava informació sobre la data d'inauguració del Museu i la data de la seva reobertura. En aquest apartat, l'informe pretenia indagar en el procés de renovació engegat: pressupost emprat per a la seva remodelació, accions empreses, col·laboracions, nombre de visitants abans i després de la reinauguració, perfil sociodemogràfic dels visitants, organització del Museu, nombre de treballadors, etc. Per altra banda, es demanava que es detallassin:

- Els projectes de divulgació o altres estratègies per al desenvolupament del públic. El paper dels voluntaris dins del Museu.
- La visió i missió en qualitat pública del centre.
- Les innovacions, tenint en compte el seu context, en qualitat pública.
- La implicació de la comunitat local, grups objectiu especials i/o voluntaris.
- La perspectiva europea del projecte.
- L'ús de les noves tecnologies per reforçar la feina del Museu.
- Iniciatives empreses en l'àmbit de la sostenibilitat ambiental i social.

A més d'aquest detallat informe, es demanava la inclusió d'un màxim de vint imatges del Museu, així com enllaços per accedir a altres continguts digitals que ajudassin a mostrar la feina feta per part de la institució.

Una vegada enviada la candidatura, s'inicià un procés de revisió que finalitzava el juny del mateix any, moment en què es rebé una carta de preselecció del Museu anunciant que una jutgessa internacional visitaria la institució el 15 d'agost de 2021.

El dia de la visita es convocà els voluntaris i col·laboradors del Museu perquè fossin ells mateixos els qui explicassin la seva experiència a la jutgessa. A més, es va preparar una presentació visual de la transformació viscuda en el Museu perquè la jutgessa, Bernadette Lynch, pogués valorar millor la feina del centre.

Després d'aquesta visita, s'avisà que el Museu rebria entre els mesos de setembre i novembre de 2022 una nova visita d'un altre jutge, però, aquesta vegada, d'incògnit.

Al mes de desembre d'aquell any es va rebre una nova carta que anunciava que el Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca havia estat seleccionat com un dels museus nominats a rebre un dels EMYA 2022. En la mateixa missiva es convocava el centre mallorquí a participar en el Fòrum Europeu de Museus entre el 4 i 7 de maig a Estònia per defensar la seva candidatura. Així mateix, es demanava al Museu que elaboràs un vídeo per mostrar, en 3 minuts, el seu projecte i la renovació empresa. Aquest vídeo formarà part de la videoteca dels EMYA i servirà per donar a conèixer el Museu de manera molt visual i directa a tot Europa.

Per dur a terme aquest vídeo, es va convocar novament els voluntaris, col·laboradors i públic habitual del Museu perquè participassin en una jornada familiar en què es dugueren a terme tallers i una gimcana que foren enregistrats. A més, es feren entrevistes breus a aquestes persones en les quals es demanaven respostes ràpides a preguntes com: “què significa el Museu per a tu?”, “per què és important el Museu?”, etc. (fig. 1).

Figura 1. Moment de gravació del vídeo durant la jornada familiar al Museu, amb una de les col·laboradores habituals.

Tot i que a les passades edicions el nombre de nominats havia estat al voltant de 30 museus, per a l'edició del 2022, tenint en compte que els premis no s'havien pogut dur a terme l'any anterior per mor de la pandèmia COVID-19, foren un total de 60 institucions procedents d'arreu d'Europa

3.2. Desenvolupament de la conferència i anàlisi de les propostes presentades

La conferència de l'European Museum Forum se celebrà al Museu Nacional d'Estònia a Tartu entre els dies 4 i 7 de maig de 2022. Durant la conferència cada museu nominat va defensar la seva candidatura en panells de debat temàtics (fig. 2). En aquests, els museus s'agrupaven segons les seves característiques comunes, i després d'una presentació individual de 5 minuts, tots els nominats del mateix grup havien de debatre sobre els temes que els jutges consideraven importants, relacionats amb les pràctiques museològiques actuals.

Durant els dies de celebració de la conferència, el programa d'activitats es complementà amb diferents visites a museus de la zona i la pràctica de tallers liderats per museus guanyadors de les passades edicions (fig. 3 i 4). Aquestes visites i tallers foren una gran oportunitat per conèixer noves propostes museístiques i aprendre tant dels museus grans com dels petits, atès que, cada un des de les seves possibilitats, mostren solucions innovadores i creatives en aspectes museològics i museogràfics.

Durant la conferència es va debatre sobre les col·laboracions dels museus amb les ciutats i les seves comunitats locals, les noves interpretacions del patrimoni nacional i regional, la preservació de les tradicions espirituals i el patrimoni comunitari, la necessitat de repensar les identitats locals, el patrimoni de grans monuments, llegat vital de personatges polítics, el desafiament dels museus universitaris a les narratives establertes, les iniciatives privades que obren els seus tresors a un públic ampli, la valoració de l'artesania i la creativitat en les comunitats locals, sobre edificis i llocs que expliquen les seves històries, sobre nous enfocaments de l'arqueologia per connectar el passat amb el present, el foment de l'empatia i la comprensió dins de les comunitats, el compromís social i l'impacte de les ciències naturals i la tecnologia, sobre avançar el coneixement, l'educació i l'art a través de la literatura i la paraula, i sobre l'adopció de nous enfocaments per entendre el cos i la ment (European Museum Forum, 2022b).

Molts dels projectes presentats destacaren per ser propostes més centrades en les persones que en un "enamoramant" cap als objectes de les col·leccions, que, sense perdre la seva indiscutible importància, han de compartir protagonisme en la nova concepció dels museus del segle XXI.

Es tracta de propostes que cerquen involucrar el públic a partir de l'emoció, apel·lant a sentiments universals per tractar aspectes locals i particulars de cada un d'ells; museus com l'Aluksne Banitis Station, ubicat en un antic vagó de ferrocarril, dedicat a mostrar la importància del ferrocarril per al des-

envolupament de la seva ciutat a partir d'històries personals que cerquen emocionar els visitants. De fet, la seva nova exposició mostra les maneres en què el ferrocarril connecta la gent, com les estacions són els llocs on la gent es troba, espera els seus éssers estimats i comença les seves aventures.

També és el cas del Museu de la Ment, a Haarlem (Holanda), que té com a objectiu mostrar el poder i la vulnerabilitat de l'esperit humà a partir de la creença de la participació en la societat i el sentit de pertinença, ja sigui com es vegi, se senti o es comporti, i que és essencial per a la nostra salut mental; o el del Museu d'Història Natural de la Universitat de Bergen, que va reobrir l'octubre de 2019 després d'una renovació completa, i que conserva acuradament l'ambient i l'atmosfera originals de l'edifici del museu més antic de Noruega. Pensat com una plataforma de diàleg amb el públic, el marc intel·lectual del Museu se sustenta a través d'una profunda reflexió i anàlisi sobre quina ha de ser la nova visió d'un museu universitari. Definint-se com una institució a la intersecció de la recerca, les col·leccions i la comunicació, fomenta l'anàlisi crítica i fomenta el diàleg i la discussió. Demostra que una universitat pot beneficiar-se del seu museu al servei de la societat forjant coneixement amb la participació activa del públic (European Museum Forum, 2022e).

Aquests tres exemples són una petita mostra de les 60 propostes dels museus nominats l'any 2022 que representen els principis museològics que, segons les bases d'aquests premis, han de regir els museus en l'actualitat. Es tracta de museus redefinits, tots ells, des de la perspectiva de la sociomuseologia, i situen el visitant en el centre de la seva nova concepció.

Figura 2. Presentació del Museu del Calçat i de la Indústria durant la conferència.

Figura 3. Setomma Museum. Solució museogràfica per mostrar diversos relats en un mateix espai.

Figura 4. Museu Nacional d'Estònia a Tartu. Intervenció contemporània d'una antiga fàbrica.

3.3. L'obtenció del premi i les seves conseqüències directes

El dia 7 de maig de 2022 se celebrà la gala d'entrega dels EMYA, que fou retransmesa en directe a través de les xarxes socials. En el transcurs de la gala, el Museu del Calçat i de la Indústria rebé un dels principals guardons: el premi al Millor Museu Europeu de l'Any en la categoria Silletto, d'implicació i participació comunitària. A mesura que la recerca de la implicació democràtica i la participació cultural augmenta en la societat en general, les obligacions dels museus augmenten de manera corresponent per satisfer les creixents necessitats i expectatives de les seves comunitats per a la participació directa en tots els aspectes de la planificació, el desenvolupament, la gestió i l'execució de les activitats quotidianes del museu i projectes especials. El Silletto Prize for Community Participation and Engagement celebra una implicació profunda, contínua i potenciadora entre un museu i els seus grups d'interès, que situa aquell com a punt d'orientació i referència al centre de les seves comunitats, siguin aquestes locals, nacionals o globals (European Museum Forum, 2022a).

En el cas concret del Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca, el premi destaca el canvi experimentat pel Museu a partir de l'estudi de públic realitzat, amb què s'ha aconseguit involucrar la comunitat. Així doncs, es posa en valor la transformació del Museu, des d'una concepció vuitcentista centrada en els objectes fins a la seva nova visió, enfocada a les persones, que han esdevingut les protagonistes del canvi, i que ara senten el Museu com a propi (European Museum Forum, 2022b). És interessant la descripció que es dona del Museu al fullet dels guanyadors de les diferents categories del 2022, perquè resumeix el procés de canvi viscut pel centre en els darrers anys des d'una perspectiva externa a la institució:

"This is a museum with little or no money but loads of heart and energy. The Museum of Footwear and Industry is the leading industrial museum in the Balearic Islands. It is a community museum that focuses on the history and manufacturing of footwear and its ancillary industries, from the 13th century to the present day. All the items in the collection have been donated or given on loan by local companies or individuals. The museum hosts temporary exhibitions related to its theme and has a large permanent exhibition showcasing traditional manufacturing tools, machines from old factories in the area, a collection of vintage shoes, photographs, designs, magazines, advertising material and many art objects. It also houses a 'Cabinet of Wonders' displaying curious and fascinating pieces related to the world of footwear.

This is a museum that was all about machines and is now all about people – local people, local makers and their pride as skilled workers in an industry now largely gone, who are now deeply involved in this museum as their own. This is a museum that changed its story and therefore its future.

Under a new director and with local municipal support, the museum turned a failing institution around. It did this through a process of deep and meaningful local consultation (more than 1000 local respondents), partnerships with local industry and a deep commitment to 'peopling the museum'. The museum listened, and with a tiny budget commissioned a complete re-display with a new focus on the people behind the machines, and on involving local people on an ongoing basis. The changes resulted in a comprehensive renovation that was delivered in several phases until the final improvement in 2021.

In the galleries, the complex machines may be silent, but the voices are not – and the museum has made every effort, with limited resources, to include profiles of many local individuals (former shoemakers) and their stories. These include stories of women pieceworkers, many of whom worked from home, initially working by hand, but later, on one machine, assembling a part of the complex process of building a shoe, before passing it on to the next household where a woman contributed with another element. Eventually, after long struggles for women in this traditional society, the work became unionized.

A large focus of the museum today is intergenerational working, passing the knowledge and skills on to younger generations to inspire, teach and encourage a revival of artisanal shoemaking, for which there

is a market among the many tourists coming to Mallorca. Lack of funds required clever solutions, such as partnering with the local Carpentry School, for the apprentices to make wooden stands for the heavy machines – so that they can be moved as displays are refreshed or renewed. The museum now runs a traineeship workshop programme, partnering young people with older skilled leather workers and shoemakers. Today, there is a growing volunteer programme with locals (many former shoemakers) acting as 'footwear advisers', as guides, co-curators, history researchers and cataloguers" (European Museum Forum, 2022c).

La distinció amb aquest premi suposa un immediat interès pel Museu per part de nombrosos mitjans de comunicació locals, autonòmics i nacionals, a més de rebre la felicitació per part de l'ICOM (International Council of Museums), de l'ambaixada espanyola a Estònia i d'altres organismes culturals i polítics.

Figura 5. Lliurament simbòlic a la comunitat del trofeu obtingut a l'European Museum Forum, a la festa per a la celebració del premi.

El trofeu que testimonia la distinció del premi viatjà a Mallorca, i va ser entregat simbòlicament a la ciutat, en una festa comunitària celebrada pocs dies després en el pati del Museu amb sopar a la fresca i concert (fig. 5).

A més, la participació del Museu en la conferència potencià l'intercanvi amb altres institucions i l'establiment de xarxes de col·laboració. Així doncs, el Museu ha estat convidat per l'anterior museu guanyador del premi Silletto, el Kenan Yavuz Ethnography Museum de Turquia, a participar en un esdeveniment organitzat per ells a Istanbul per tal de presentar el museu mallorquí i donar-lo a conèixer en el seu país. En aquest acte, el Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca entregà com a obsequi als organitzadors diversos lots de sabates donades per Lottusse amb aquesta finalitat, la qual cosa és una mostra del suport d'aquesta empresa al Museu.

A banda d'això, el Museu ha experimentat un augment molt significatiu de visitants (fig. 6) i ha superat la xifra de públic obtinguda just després de la reinauguració del Museu, i abans de la pandèmia.

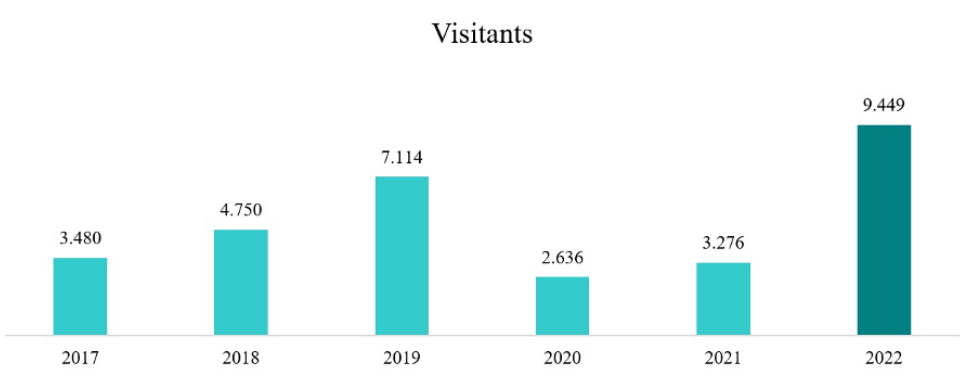

Figura 6. Gràfic de l'evolució de visitants en els darrers anys.

A més, la institució ha rebut la sol·licitud de col·laboració de l'important operador turístic TUI, que pretén incorporar el Museu inquer com una de les visites fixes de les seves excursions (fig. 7 i 8). Per altra banda, el Museu ha rebut visites de diferents professionals de museus interessats en el projecte, i s'han incrementat també de forma molt significativa les donacions o cessions de nous objectes per a la col·lecció.

Figura 7. Visitants de TUI.

Figura 8. Visitants procedents d'Egipte participant en una de les propostes educatives del Museu.

4. CONCLUSIONS

Els museus del segle XXI han entès que és imprescindible un canvi en la seva relació unilateral i jeràrquica amb el públic, i que el treball amb les comunitats que els alberguen és una eina imprescindible per fonamentar la seva tasca social. La democratització cultural, tot i ser la base d'aquest canvi radical, ha estat fins i tot superada per l'acceptació de la necessitat de construir unes institucions culturals amb un públic que ja no és sols un

agent passiu que rep informació adaptada a les seves capacitats, sinó que ara té l'oportunitat de ser escoltat, expressar el seu punt de vista, crear narratives pròpies i generar coneixement. L'aplicació dels principis de la sociomuseologia en l'àmbit estatal i regional, encara que ha succeït amb un cert retard respecte a l'inici del moviment, s'ha convertit en una realitat en un grup creixent de museus mallorquins. És el cas del Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca, que, com s'ha explicat, ha vist reconeguda aquesta tasca en l'edició dels EMYA 2022.

En els 40 anys de celebració dels EMYA, l'encontre ha servit per revisar i debatre les tradicions i els coneixements sobre les necessitats de la societat i la comunitat, que impulsen, creen, desenvolupen i mantenen els museus com a espais cívics crucials per a l'exploració del patrimoni europeu. La conferència ha servit, per tant, com a referent continu per a la innovació i les millors pràctiques per al sector (European Museum Forum, 2022d).

La participació del Museu del Calçat i de la Indústria d'Inca en els EMYA 2022 ha resultat una experiència enriquidora des de diferents perspectives. D'una banda, el mateix procés de redacció del projecte per presentar la candidatura ha implicat un acte de reflexió i revisió de la feina feta, i la reordenació de les perspectives de futur des de plantejaments nous. De l'altra, el procés de la presentació de la candidatura, que ha durat tot un any, ha reforçat la relació del Museu amb la seva comunitat, que li ha donat suport de manera molt activa tot assumint un gran protagonisme. El premi, a més, ha representat, tant si es vol com si no, un reconeixement a la feina realitzada en el Museu per transformar la seva orientació cap als postulats de la sociomuseologia, en tant que destaca el paper protagonista atorgat a la comunitat i la funció social de la institució, i per tant la seva justificació en ple segle XXI.

Però, a banda de l'acte de reflexió interna, de l'enfortiment de les relacions amb la comunitat i del reconeixement del viratge cap a la museologia social com a eina per a la sostenibilitat dels museus en l'actualitat, un dels aspectes més importants aconseguits gràcies a l'obtenció d'aquest premi ha estat la gran visibilitat de la institució, que ha situat el nom d'Inca i de Mallorca en el mapa europeu per qüestions referides a la cultura, i més concretament en l'àmbit museístic. Així doncs, s'ha aconseguit una visibilitat internacional que ha contribuït a l'enfortiment de la imatge d'una Mallorca que no sols té sol i platja, sinó que és notícia pel seu patrimoni, la seva indústria i per la seva innovació museística.

BIBLIOGRAFIA

- Falk, J. H. (2012) "The Museum Experience: Who Visits, Why and to What Effect?" Reeditat a Gail Anderson (Ed.), *Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift*. Lanham: AltaMira Press; 2n Edition, 2012, p. 317-329.
- Hernández, F. (2012) "Una aproximación a la definición de Sociomuseología" en *Revista de Museología*. Número 53, p. 15-29.
- Pereira Leite, Pedro (2012) "Sociomuseología y globalización" en *Revista de Museología*, núm. 53, p. 43-54.
- Ramos Lizana, M.; Medina Flórez, V. (2006) "Museos locales. Naturaleza y perspectivas" en *Mus-A*. Any IV, núm. 7, p. 168 -170.
- Watson, Sheila (ed.) (2007) *Museums and their Communities*. Gran Bretaña: Routledge.

WEBGRAFIA

- Brown, Mark (2018) "Design Museum named European museum of the year" a *The Guardian*, 14 de maig de 2018. <https://www.theguardian.com/culture/2018/may/14/london-design-museum-named-european-museum-of-the-year>
- Es Baluard (s.d.) *Educació i formació. Centres educatius* <https://www.esbaluard.org/educacion-y-formacion/centros-educativos/>
- Esment Guies (s.d.) *Projecte* <https://esmentguies.es/ca/proyecto/>
- European Museum Forum (s.d.) *EMYA Scheme* <https://www.europeanforum.museum/en/emya-scheme/>
- European Museum Forum (2022a) *The Silletto Prize for Community Participation and Engagement*. <https://www.europeanforum.museum/en/winners/silletto-prize/>
- European Museum Forum. Previous editions (2022b) <https://www.europeanforum.museum/en/previous-editions/emya-twentytwo/>
- European Museum Forum (2022c) *EMYA 2022 Winners*. <https://emya2022winners.europeanforum.museum/>
- European Museum Forum (2022d) *European Museum of The Year Awards 2023* <https://www.europeanforum.museum/en/emya-twentythree/>
- European Museum Forum (2022e) *EMYA 2022 Candidates*. <https://emya2022.europeanforum.museum/#The-Candidates>
- International Council of Museums [ICOM] (2022) *Definición de museo* <https://icom.museum/es/recursos/normas-y-directrices/definicion-del-museo/>
- Museu de Manacor (s.d.) <https://www.museudemanaacor.com/ca/el-museu>
- Museu Marítim de Mallorca (s.d.) <https://museumaritim.conselldemallorca.cat/>